

CHANGE(K)NOW! POLITIKOS GAIRĖS IR REKOMENDACIJOS POLITIKOS FORMUOTOJAMS

KAIP PAKARTOTINŲ NAUDOJIMĄ PAVERSTI VEIKIANČIA SISTEMA: NUO BANDOMŲJŲ PROJEKTŲ PRIE SISTEMINIŲ SPRENDIMŲ

2026

Visoje Europoje perėjimas nuo vienkartinų pakuočių prie daugkartinių maisto pristatymo sistemų įgauna vis didesnį politinį pagreitį. Naujos reguliavimo sistemos, ypač Pakuočių ir pakuočių atliekų reglamentas, nustato aiškius tikslus mažinti atliekų kiekį ir plėsti daugkartinio naudojimo sprendimus. Tačiau praktinis įgyvendinimas vis dar išlieka fragmentuotas. Nepaisant daugybės bandomųjų projektų ir augančio visuomenės sąmoningumo, daugkartinio naudojimo sistemos dar netapo įprastu kasdienio vartojimo standartu.

„Change(K)now!“ projekto patirtis rodo, kad problema slypi ne sprendimų trūkume, o neveikiančiose sistemose. Daugkartinės pakuotės praktikoje veikia – mokyklose, viešuosiuose renginiuose ir maisto išsinešimo paslaugose – tačiau tik tada, kai valdymas, infrastruktūra, verslo modeliai ir naudotojų patirtis yra tarpusavyje suderinti. Kai šie elementai veikia nesuderintai, daugkartinio naudojimo sprendimai lieka pavienėmis iniciatyvomis.

Tai rodo būtinybę iš esmės keisti požiūrį. Daugkartinis naudojimas nėra vien elgsenos klausimas ar techninis sprendimas – tai sisteminis pokytis. Vartotojai nekeičia elgsenos vien dėl didesnio informuotumo; jie reaguoja į patogumą, prieinamumą ir aiškias taisykles. Verslai neinvestuoja be prognozuojamos paklausos ir sąžiningų rinkos sąlygų. Savivaldybės negali veikti efektyviai be teisinio aiškumo ir finansinės paramos. Todėl sisteminiai pokyčiai reikalauja koordinuotų veiksmų visuose valdymo lygmenyse.

Savivaldybės jau aktyviai įsitraukia į daugkartinių sprendimų įgyvendinimą. Ankstyvieji politikos pokyčiai rodo, kad miestai integruoja daugkartinio naudojimo sprendimus į savo strategijas, įveda taisykles viešiesiems renginiams ir svarsto viešuosius pirkimus kaip pokyčių skatinimo priemonę. Tačiau pažangą stabdo susiskaidžiusi rinka, nepakankama infrastruktūra, neaiškiai paskirstytos atsakomybės ir ekonominis disbalansas tarp daugkartinių ir vienkartinų sistemų.

Siekiant pereiti nuo bandomųjų projektų prie nuosekliai veikiančių sistemų, būtina aiškiai apibrėžti prioritetus ir užtikrinti jų praktinį įgyvendinimą. Toliau pateikiama dešimt prioritetinių veiksmų, kuriuos galima įgyvendinti jau dabar.

---

10 PRIORITETINIŲ VEIKSMŲ SPRENDIMŲ PRIĖMĖJAMS

- 1. Įtvirtinti privalomą daugkartinio naudojimo sistemų taikymą viešuosiuose renginiuose, viršijančiuose nustatytą mastą,** užtikrinant aiškias taisykles ir jų laikymosi kontrolę.
  - 2. Integruoti daugkartinio naudojimo kriterijus į visas savivaldybių maitinimo paslaugų ir viešųjų pirkimų sutartis,** siekiant sukurti stabilų paklausą.
  - 3. Plėtoti tankų ir aiškiai matomą gražinimo infrastruktūros tinklą** kaip neatsiejamą urbanistinio planavimo ir viešųjų erdvių dalį.
  - 4. Užtikrinti sistemų tarpusavio suderinamumą,** kad būtų išvengta rinkos susiskaidymo ir sukurtos nuoseklios, vartotojams lengvai suprantamos naudojimosi sąlygos.
  - 5. Taikyti ekonomines skatinamąsias ir ribojamąsias priemones,** įskaitant mokesčius už vienkartinę pakuotę, kai tai įmanoma.
  - 6. Užtikrinti teisinį aiškumą dėl higienos reikalavimų, atsakomybių ir užstato sistemų,** mažinant neapibrėžtumą.
  - 7. Skatinti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystes,** sudarant sąlygas bendradarbiavimui tarp savivaldybių, verslų ir paslaugų teikėjų.
  - 8. Viešuosius pirkimus naudoti kaip rinkos formavimo priemonę,** susiejant politikos tikslus su praktiniu jų įgyvendinimu.
  - 9. Kurti vartotojui patogias sistemas,** kuriose daugkartinis naudojimas taptų paprasčiausiu ir natūraliausiu pasirinkimu.
  - 10. Investuoti į stebėsenos ir veiklos vertinimo kriterijų kūrimą,** užtikrinant realių sistemų naudą aplinkai.
-

Šių veiksmų įgyvendinimui būtinas aiškus atsakomybių paskirstymas.

- **Savivaldybių lygmeniu** miestai atlieka sistemos koordinatorių vaidmenį. Jie formuoja reguliavimo priemones, vykdo viešuosius pirkimus, planuoja infrastruktūrą ir suburia suinteresuotąsias šalis. Jų stiprybė – gebėjimas formuoti vietos sąlygas: diegti pakartotinį naudojimą viešuose renginiuose, integruoti jį į viešuosius pirkimus bei užtikrinti, kad sistemos būtų matomos, prieinamos ir lengvai naudojamos.
- **Nacionaliniu lygmeniu** vyriausybės kuria įgalinančią sistemą. Tai apima teisinio aiškumo užtikrinimą, ekonominių priemonių taikymą bei finansinę paramą infrastruktūros kūrimui ir plėtrai. Be šių priemonių savivaldybės ir verslo subjektai susiduria su neapibrėžtumu ir ribotomis galimybėmis veikti.
- **Europos lygmeniu** pagrindinis vaidmuo tenka ambicingos, nuoseklios ir standartizuotos sistemos užtikrinimui. Siekiant išvengti rinkos susiskaidymo ir sudaryti sąlygas sistemų plėtrai skirtingose rinkose, būtini tarpusavyje suderinti standartai, sistemos ir aiškūs reguliavimo principai.

Žvelgiant į ateitį, perėjimo prie daugkartinio naudojimo sėkmė priklausys nuo to, ar daugkartinių pakuočių sistemos bus pripažintos **esmine miestų infrastruktūros dalimi**, prilygstančia atliekų tvarkymo ar viešojo transporto sistemoms. Tam būtinos ilgalaikės investicijos, koordinuotas valdymas ir tvirtas politinis įsipareigojimas. Ne mažiau svarbu bus spręsti kompromisų klausimus – tarp trumpalaikių sąnaudų ir ilgalaikės naudos, tarp rinkos laisvės ir reguliavimo priemonių, taip pat tarp inovacijų skatinimo ir standartizacijos poreikio.

Veikti būtina jau dabar. Pagrindiniai sprendimai jau sukurti, o ankstyvoji praktinė patirtis suteikia aiškią kryptį tolimesniems veiksams. **Sprendimų priėmėjų užduotis – pereiti nuo bandomųjų projektų prie nuoseklių, tarpusavyje suderintų sistemų kūrimo.** Jei tai pavyks, daugkartinis naudojimas gali tapti ne tik aplinkosaugos būtinybe, bet ir praktiška bei visuotinai pripažinta kasdienio gyvenimo dalimi.

